

Sarvingin järvenlasku

Eno-seura 15.2.2024

Jussi Silvennoinen

Sarvingin kylä Enossa, melko vireä maalaiskylä

Elämää 1740-luvulla

Asuttiin savupirtissä, vähäisten talojen ympärillä oli vain muutama aari peltoa. Elanto saatiin kaskiviljelystä, riistasta ja kalasta. Jos talossa oli karjaa, ongelmana oli sen talviruokinta. Luonnonniityt ja luhtaniityt olivat arvokkaita.

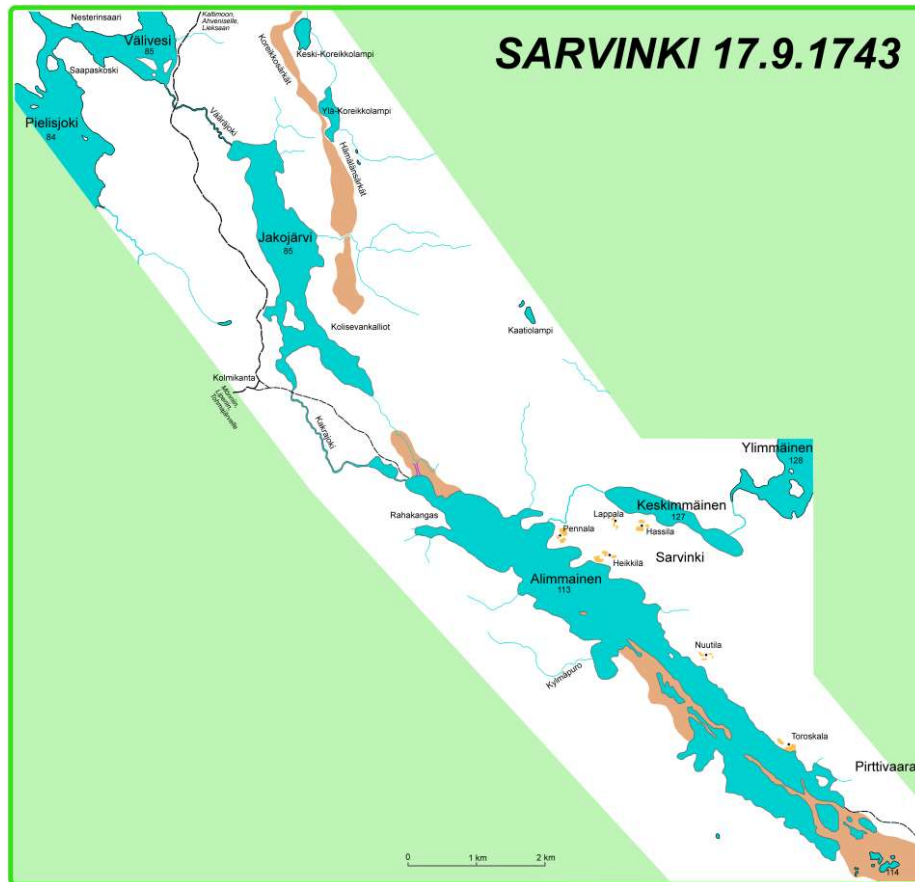
Kuva: Köyhän pirtti Kuolismaalla, Veikko Kyander 1915, Museovirasto.

Suoasetus 1740

- Ruotsin valtakunnan asetus kannusti väestöä raivaamaan ja kuivattamaan suoalueita maanviljelyksen tarpeisiin verovapautta vastaan
- Asetuksen ymmärrettiin koskevan soiden ohella myös järviä ja lampia
- Asetuksesta tiedotettiin kirkoissa muiden kuulutusten yhteydessä

Minne nuo järvet ovat kadonneet?

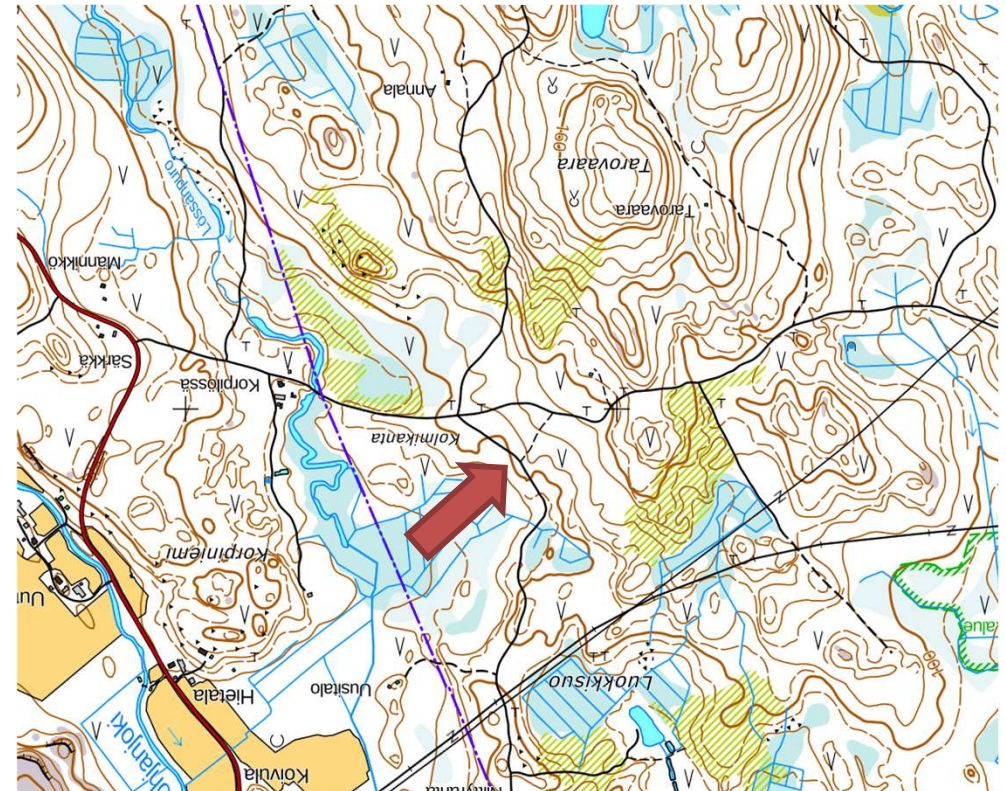

Kolmikannan risteys, merkittävä liikennepaikka

Sarvingin kupeella pikkuvihan aikoihin

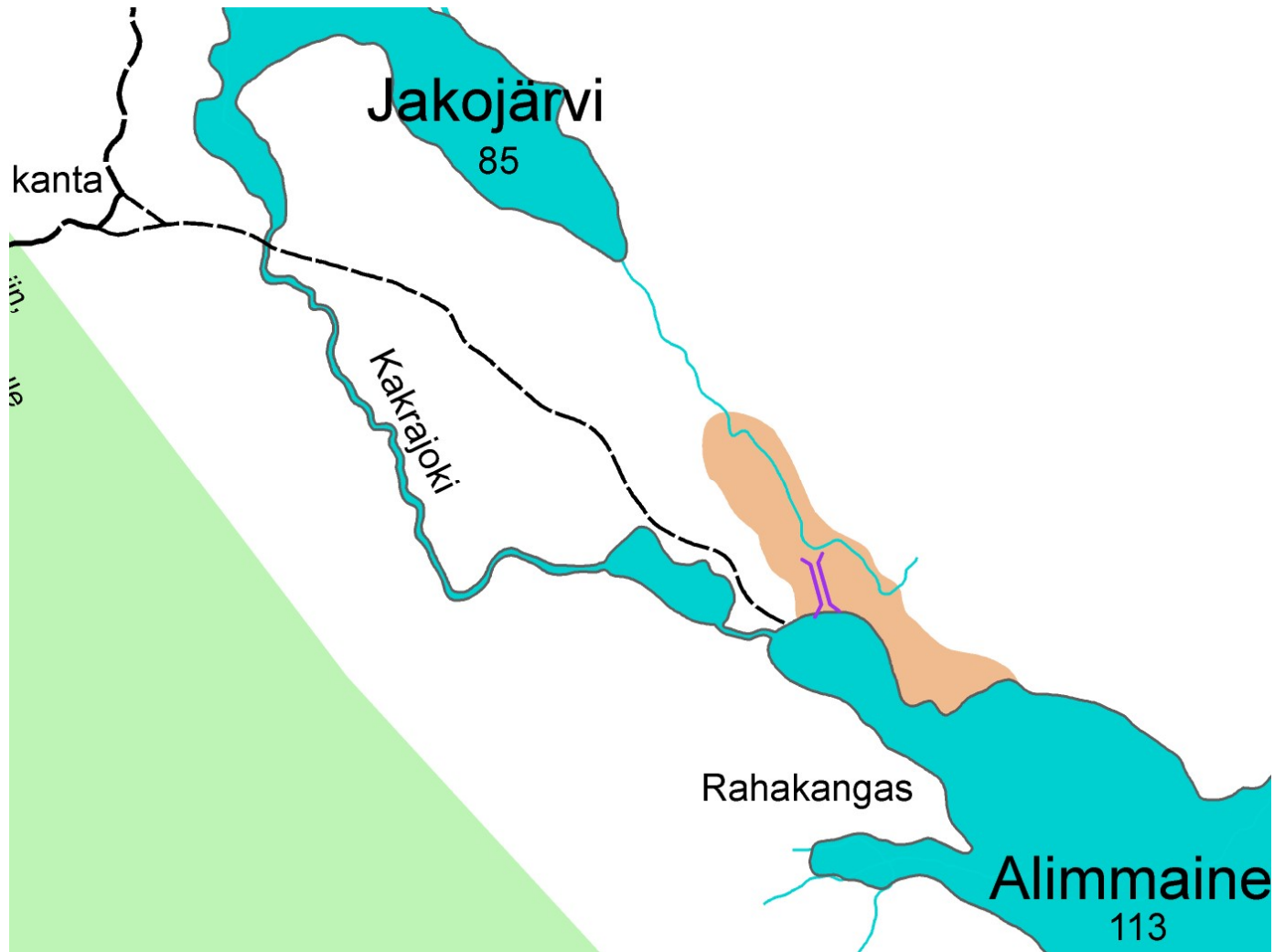
Kolmikannan kautta kulki 1700-luvun valtaväylä, maantie halki Pohjois-Karjalan. Oikealle kääntyvä haara oli alkuperäinen päätie, vasenta haaraa alettiin rakentaa järvenlaskun aikoihin.

Enontaipaleelta (Pielisjärveltä) ollaan tulossa, mutta käännyttääkö vasemmalle Sarvinkiin (Koveroon tai Sortavalaan) vai oikealle Mönniin (Liperiin tai Kuopioon)?

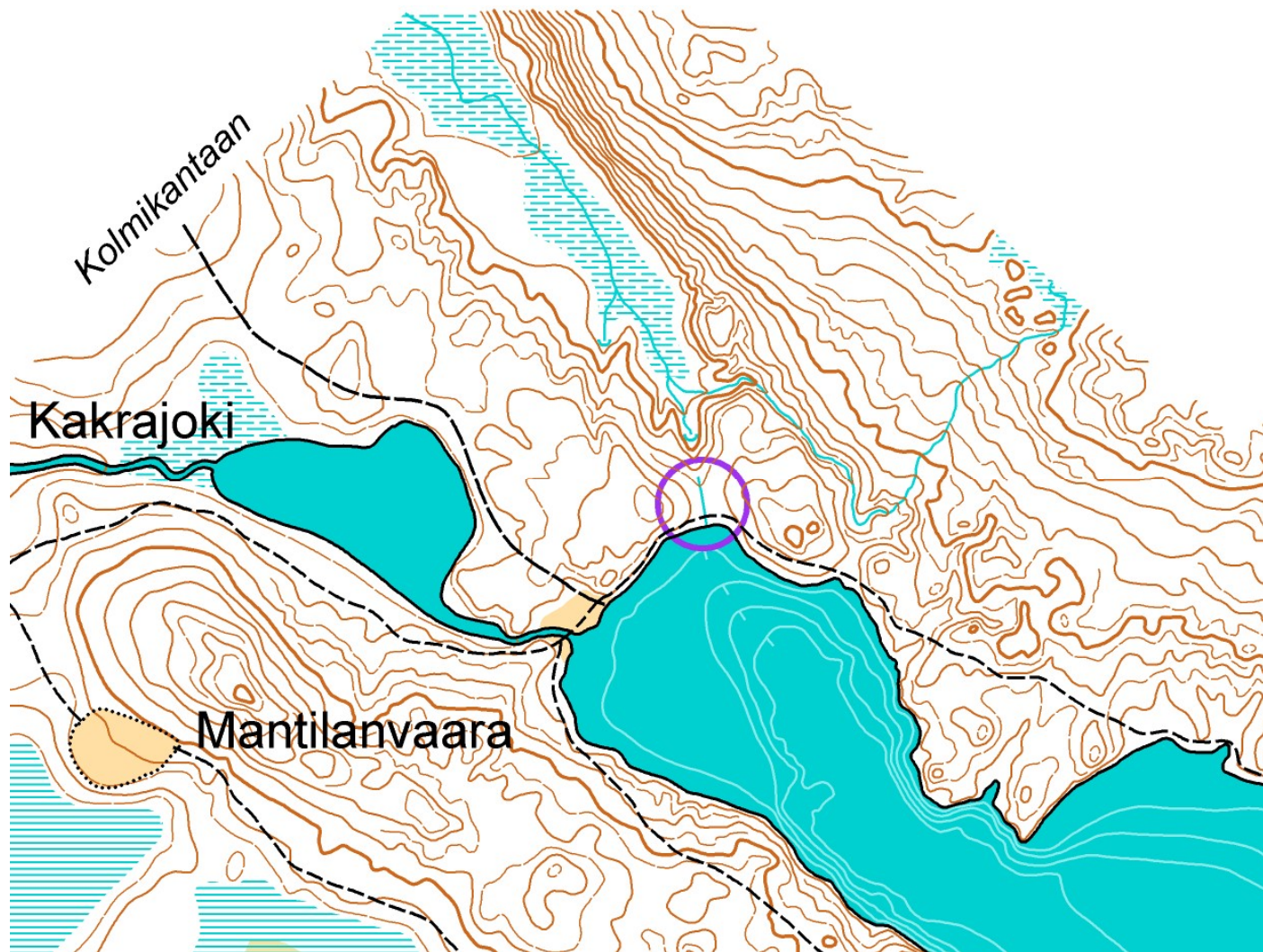
Lauri Nuutinen, järvenlaskuasiantuntija

- s. 1699 Liperissä, k. 1763 Ilomantsissa (Enossa)
- Oli Pirttivaaran Hassilan tilan isäntä
- Hassila sijaitsee 1 km entisen järven kaakkoispäästä Koveroon päin
- Hassilan talolla oli pula heinämaista
- Hän lienee ollut hyvin aloitteellinen ja idearikas henkilö
- Kaverina kaivuutyössä oli ainakin siltavouti Erik Suutari Koverosta

Voisiko Alimmaisen vedenpintaa laskea?

Alimmainen laski järven luoteispäästä Kakrajokea pitkin ensin Jakojärveen, sitten Pielisjokeen. Jakojärvi oli noin 28 m alempana kuin Alimmainen.

Vuonna 1741 alettiin kaivaa kanavaa aivan Alimmaisen pohjoiskulmaan.

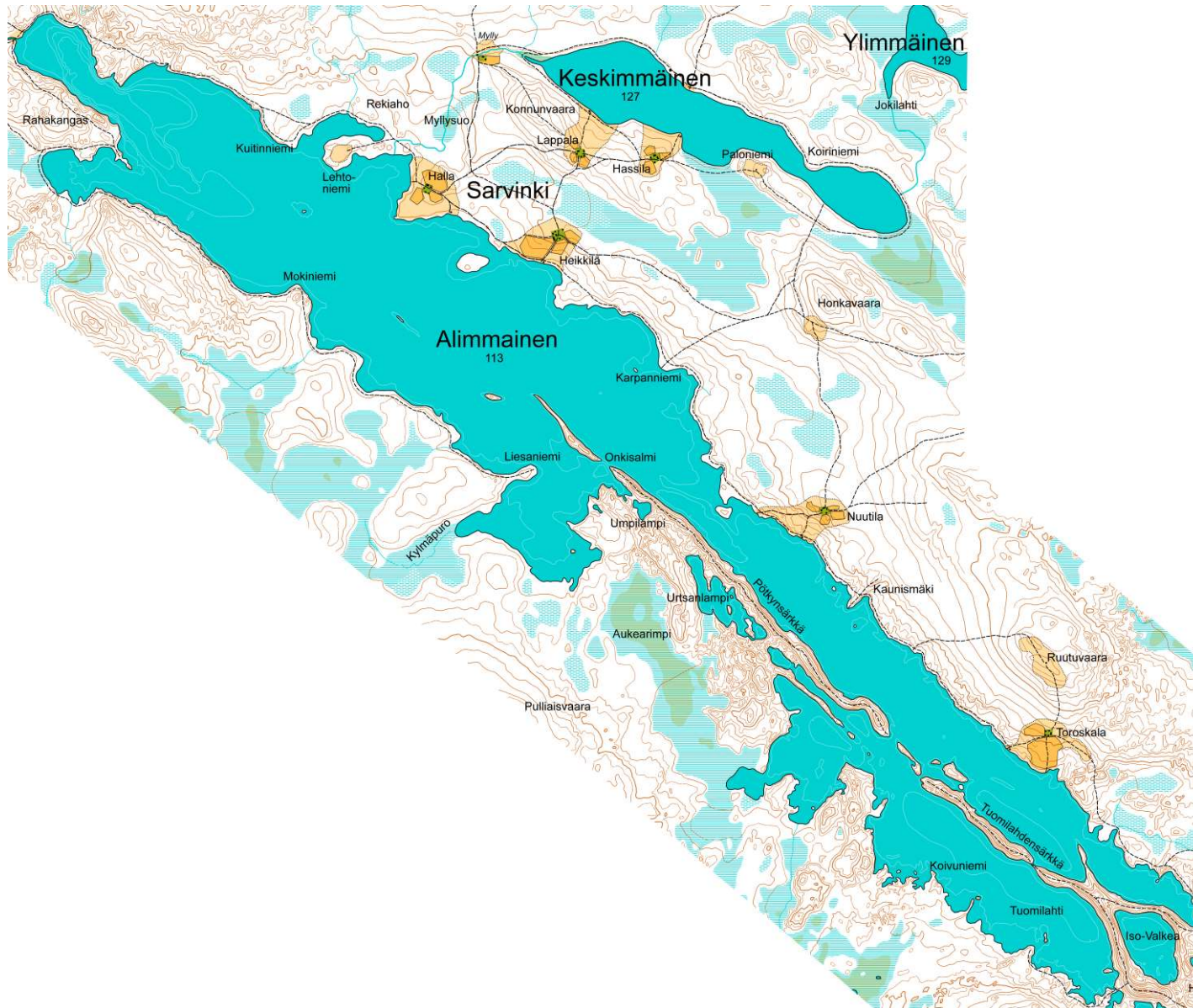
Jakojärven kaakkoispuolen notko ulottui hyvin lähelle Alimmaista. Kaivuutyössä lienee ollut Lauri Nuutinen, hänen kolme poikaansa sekä Erik Suutari.

Kaivettiin kaksi vuotta

- Maaperä on sillä kohdalla helposti kaivettavaa hietaa
- Syyskuuhun 1743 mennessä kaivanto oli jo 70 m pitkä, 4 m leveä ja 2 m syvä

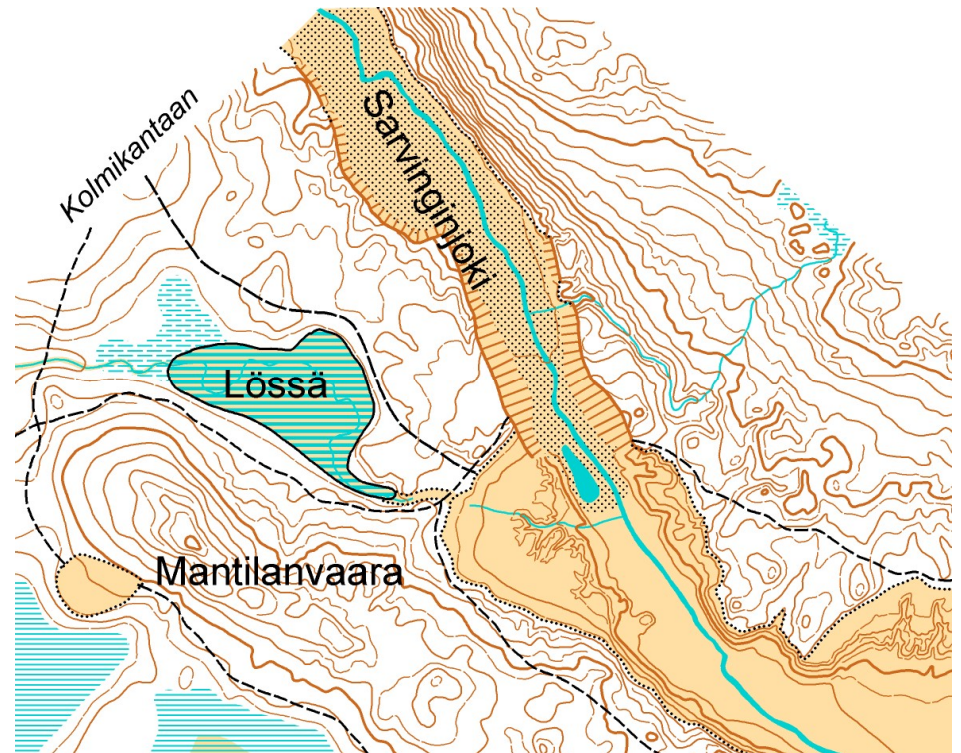

Alimmainen oli noin 8 km pitkä ja 1 km leveä järvi, pinta-ala oli 580 ha. Suurin syvyys järven luoteispäässä oli 20 m.

Kaivanto sortui 17.9.1743

- Kuvamateriaalia ei ole saatavilla, mutta arvattavasti mylläkkä oli melkoinen
- Vesimassat uursivat notkon rotkoksi, ja Jakojärvi melkein täyttyi hiedasta
- Kakrajoki jäi kuivilleen

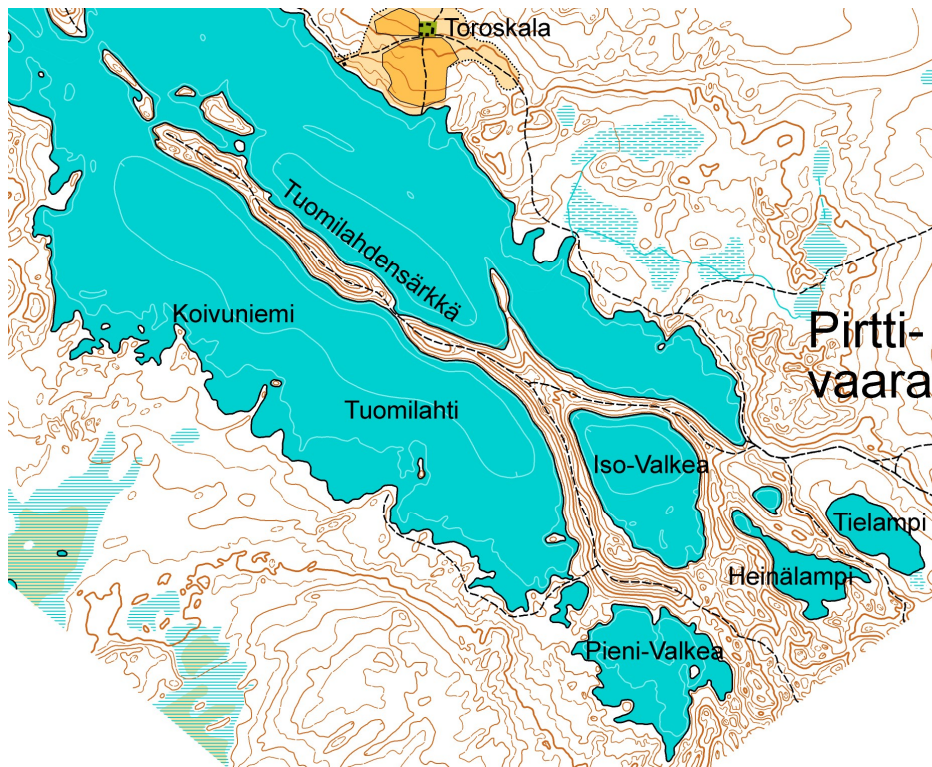
Rotkon reunalla

- Veden uurtama rotko on nykyään metsittynyt, ja sen reunat ovat hiukan loiventuneet
- Rotkon suurin syvyys on 33 metriä
- Alimmaisen keskisyvyys ennen laskua oli noin 6 m, mutta sen luoteispäässä oli syväne
- Syvänteestä lukien järvi laski 20 metriä, mikä lienee Suomen ennätys
- Ristijärven Hiisijärvi laski 14 m vuonna 1761
- Enon Herajärvi laski 10 m noin vuonna 1750
- Höytiäinen laski 9.5 m 1859

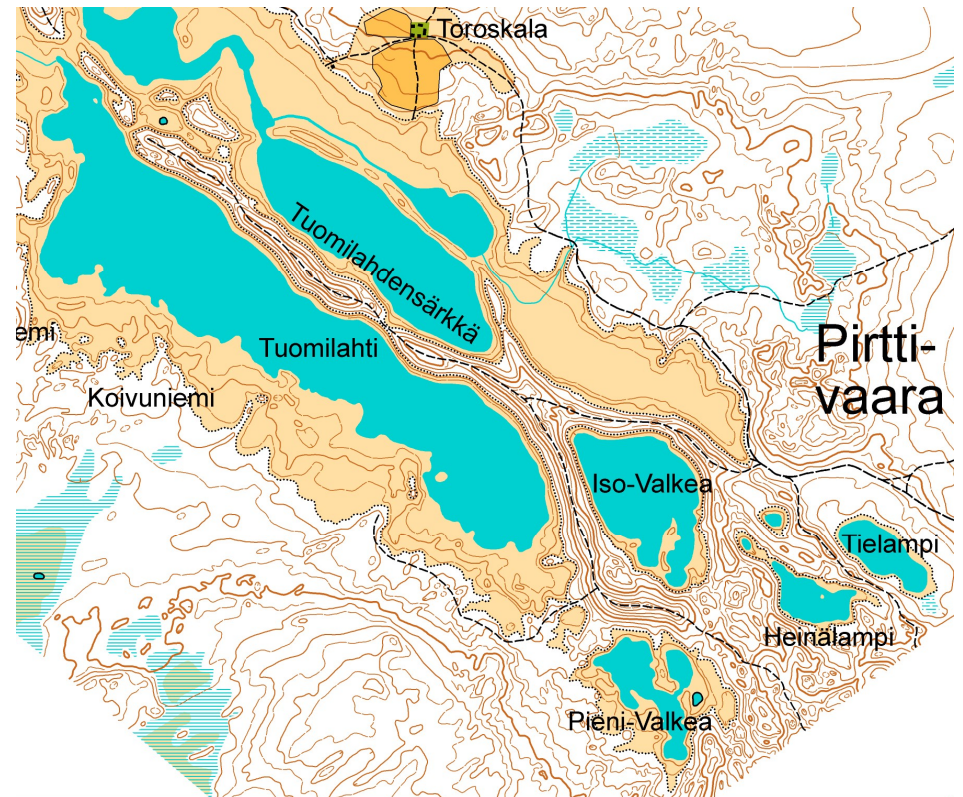

Pirttivaaran lammetkin laskivat samassa rytäkässä

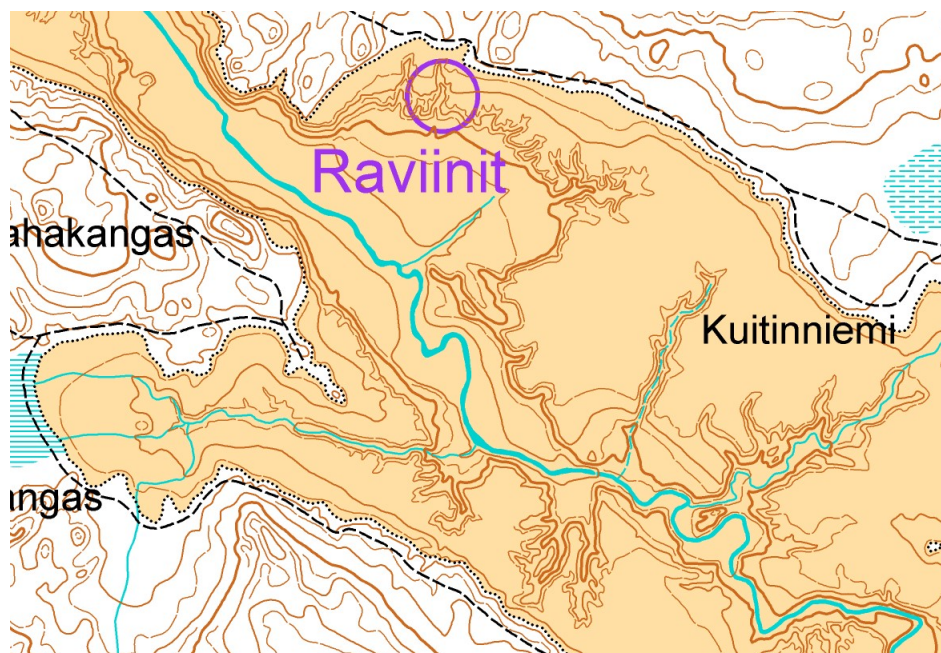
Ennen järvenlaskua

Järvenlaskun jälkeen

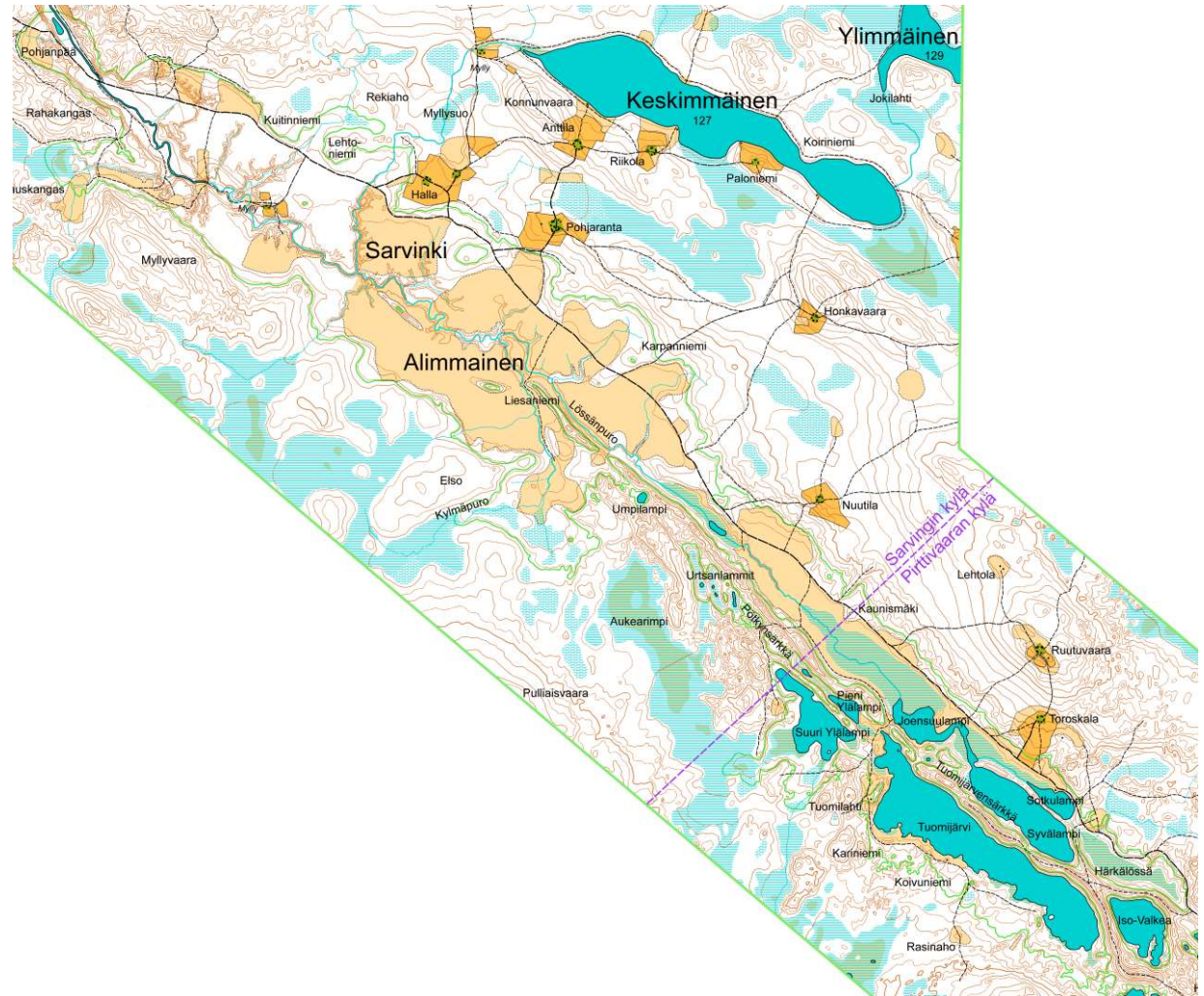

Järven kadotessa purot uursivat hienojakoiseen maahan syviä (5-10 m) uurteita. Tällaisia raviineja on vain muutamassa paikassa Suomessa. Nykyään Sarvingin raviinit ovat metsittyneet.

Riitelyksi hän se sitten meni

- Järvenlasku onnistui yli odotusten
- Isojaon aikaan vuonna 1830 Alimmaisen maatumalla oli yhteensä 2 ha peltoa, mutta jopa 200 ha niittyä
- Viljelykelpoista maata oli nyt niin paljon, ettei sitä pystytty hyödyntämään
- Suurimmat riidat koskivat Jakojärven ja Naurisojan seutuja, jossa järvenlasku tuhosi aiempia niittypalstoja
- Lauri Nuutinen käräjöi lähes kaikkia muita seudun talonpoikia vastaan
- Riitely jatkui eri oikeusasteissa toistakymmentä vuotta

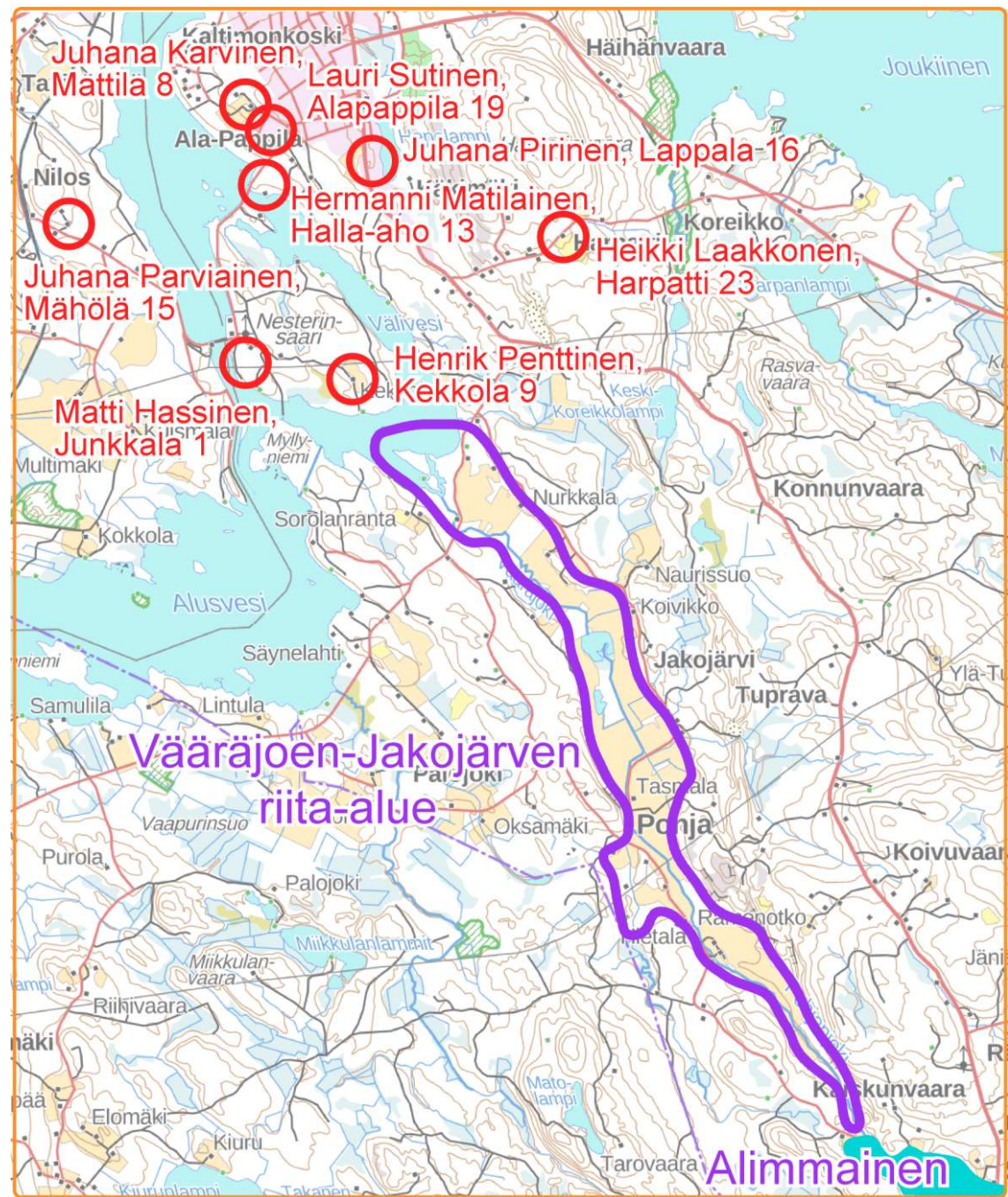
Lauri Nuutinen vastaan kaikki muut

Järvenlaskun aiheuttama tulva-aalto tuhosi Vääräjoen ja Jakojärven alavat niityt sekä muun muassa silloisen maantien sillan Vääräjoen kohdalta.

Riidan vastaajina olivat käräjillä Martti Eskelinen, Matti Hassinen, Juhana Karvinen, Heikki Laakkonen, Hermann Matilainen, Juhana Parviainen, Henrik Penttinen, Juhana Pirinen sekä Lauri Sutinen. He olivat nesterinsaarelaisia isäntämiehiä, joiden niityt olivat kärsineet järvenlaskun seurauksena.

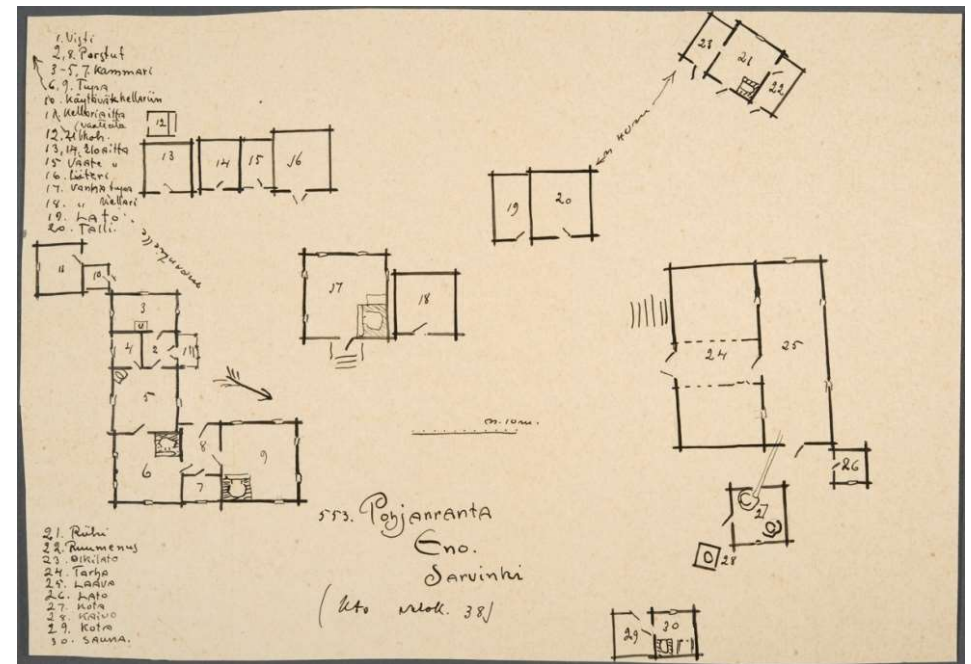
Kantajana oli Lauri Nuutinen, joka vaati niittyjä itselleen.

Alimmaisen vesijättömaista ei liene riideltä ainakaan käräjillä saakka.

Pohjarannan talo

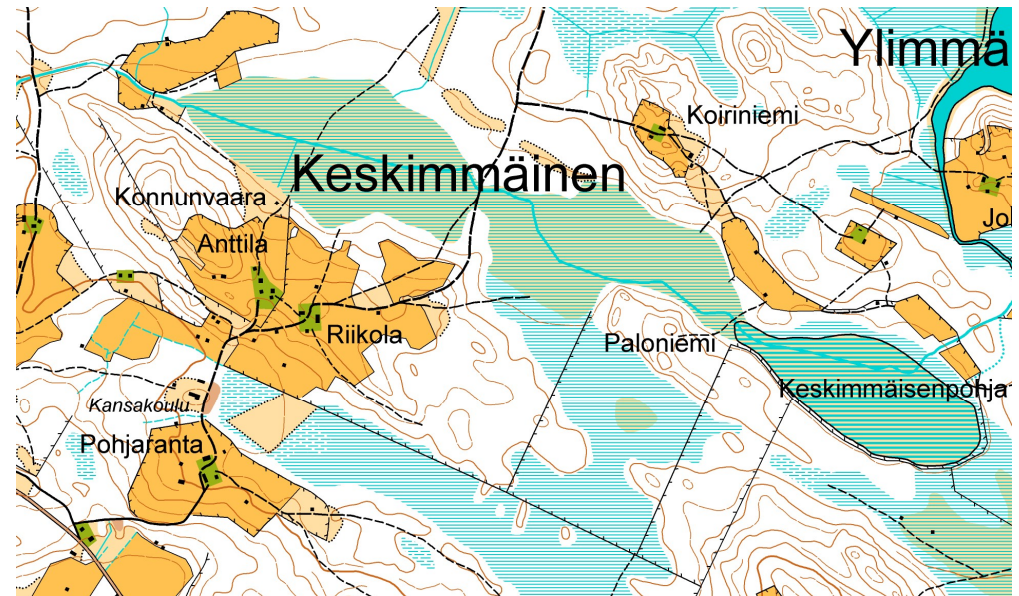
Samuli Paulaharju 1908, Museovirasto

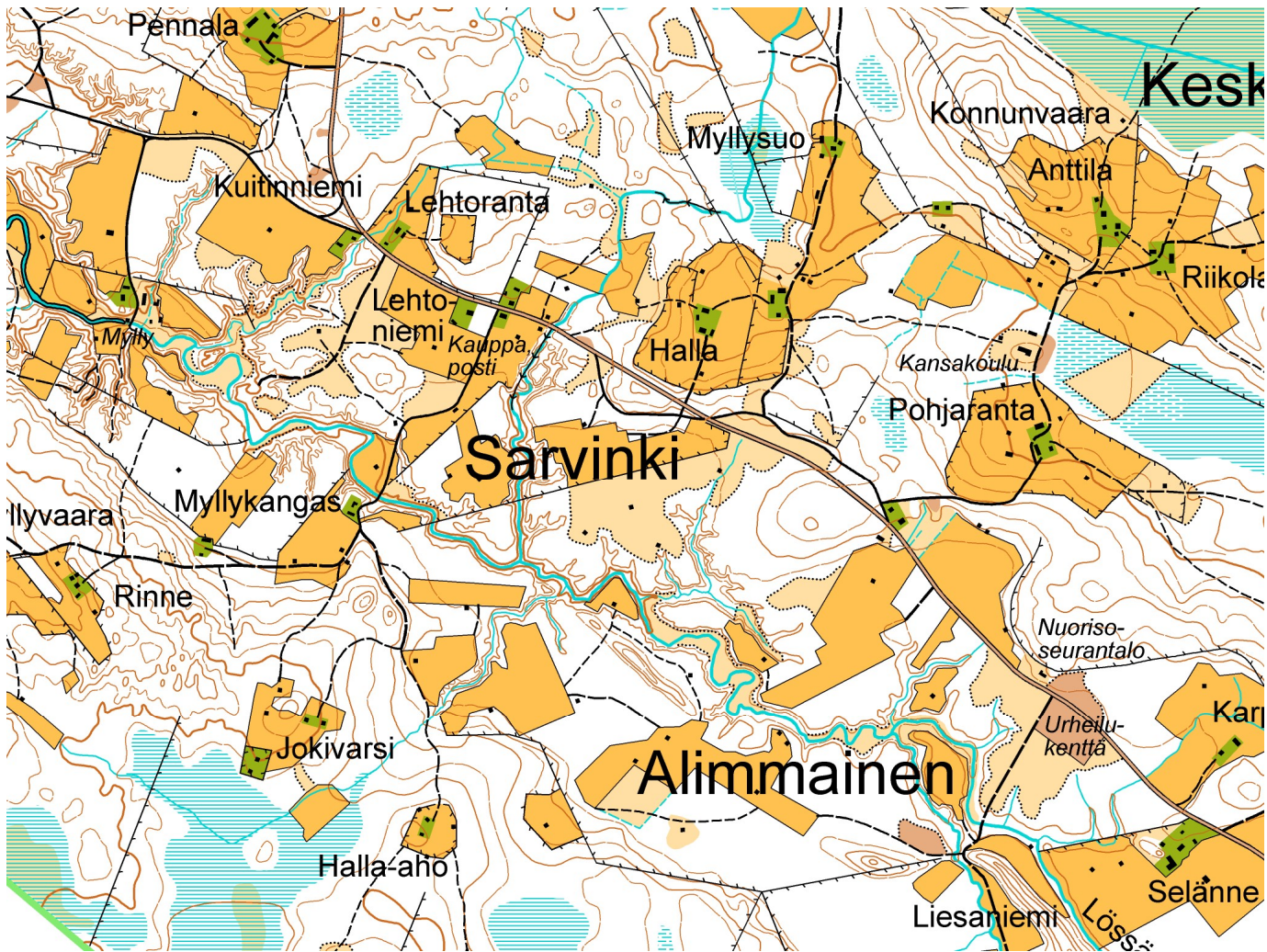

Keskimmäisen lasku

Alimmaisen lasku oli onnistunut. Satakunta vuotta myöhemmin heräsi ajatus laskea myös Keskimmäinen. Se toteutuikin vuonna 1860, kun järven länsipäästä lähtevää puroa perattiin syvemmäksi.

Keskimmäisen lasku ei kuitenkaan mennyt aivan suunnitellusti ja järven pohja jäi kosteaksi. Sitä laskettiin uudelleen vuonna 1960, mutta silloinkaan ei saatu hyvää peltomaata. Alla oleva kartta kuvaa vuotta 1954.

Sarvingin kylä oli vilkkaimmillaan 1950-luvulla

Kylällä oli kansakoulu, nuorisoseuran talo, kaksi kauppaa, posti, mylly ja urheilukenttä – vaan ei uimarantaa.

Riukuaidat hallitsivat maisemaa 1950-luvulla.

Kartan kattamalla alueella on ilmakuvien mukaan yli 60 km riukuaitaa.

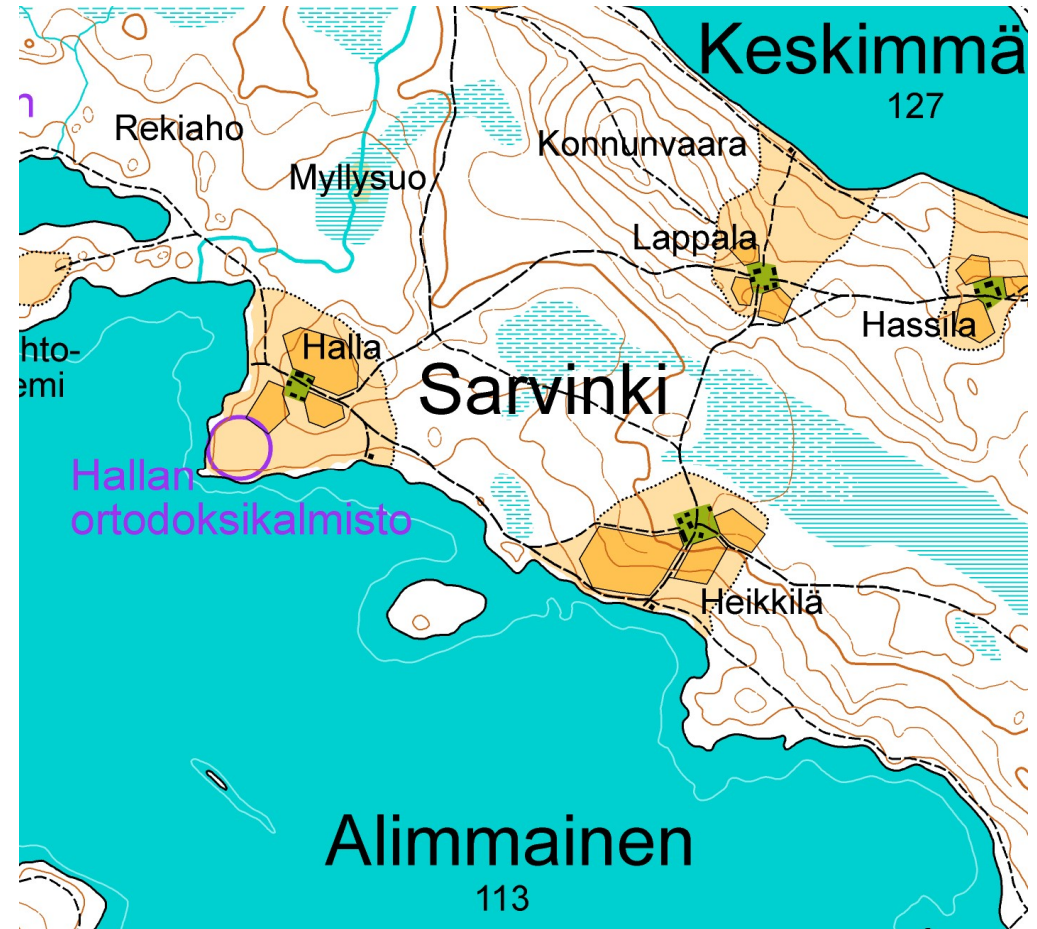

Hallan vanha ortodoksinen kalmisto

Merkkejä kalmistosta löytyi maantietä rakennettaessa 1950-luvulla, paikka on nykyään aika karu.

Kalmisto lienee ollut käytössä 1600-1700-luvuilla, jolloin se sijaitsi kauniilla paikalla järven rannalla.

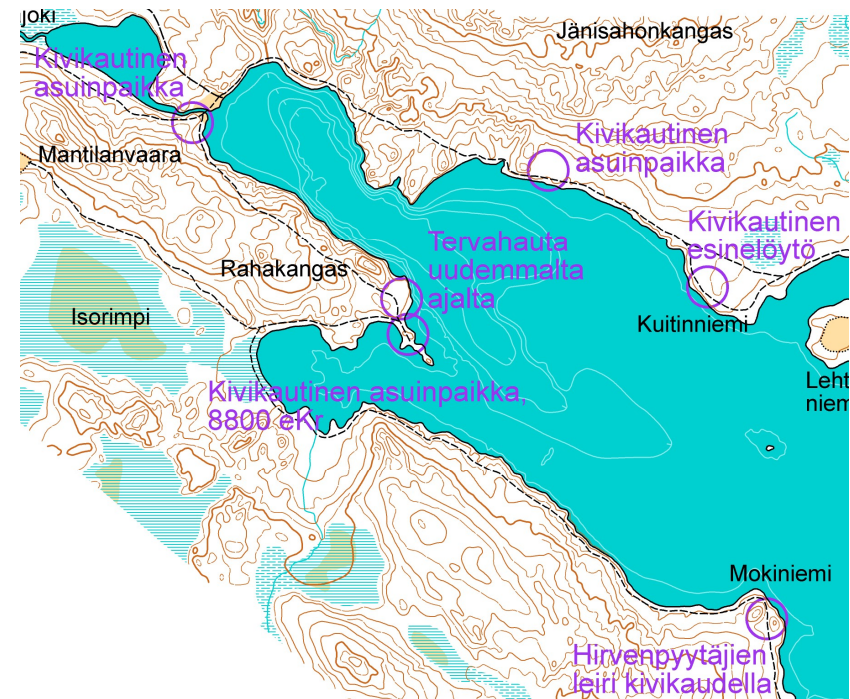
Sarvingin muinaismuistot

Muinaismuistorekisteri

Rahakankaan kivikautinen asuinpaikka entiseen Alimpaaseen pistävässä niemessä on Suomen vanhin ajoitettu asuinpaikka noin ajalta 8800 eKr. Maallikon silmin siinä ei kuitenkaan ole mitään näkyviä ihmisasutuksen merkkejä.

Alimmaisen rannoilla on myös useita muita inventoituja muinaismuistoja eri aikakausilta. Pysyvää asutusta seudulle on kuitenkin tullut vasta 1600-luvulla.

Järvenlaskut

Sarvingin järvenlasku vuonna 1743 oli lajinsa ensimmäinen.

Oliko se maakunnan ainoa onnistunut järvenlasku?

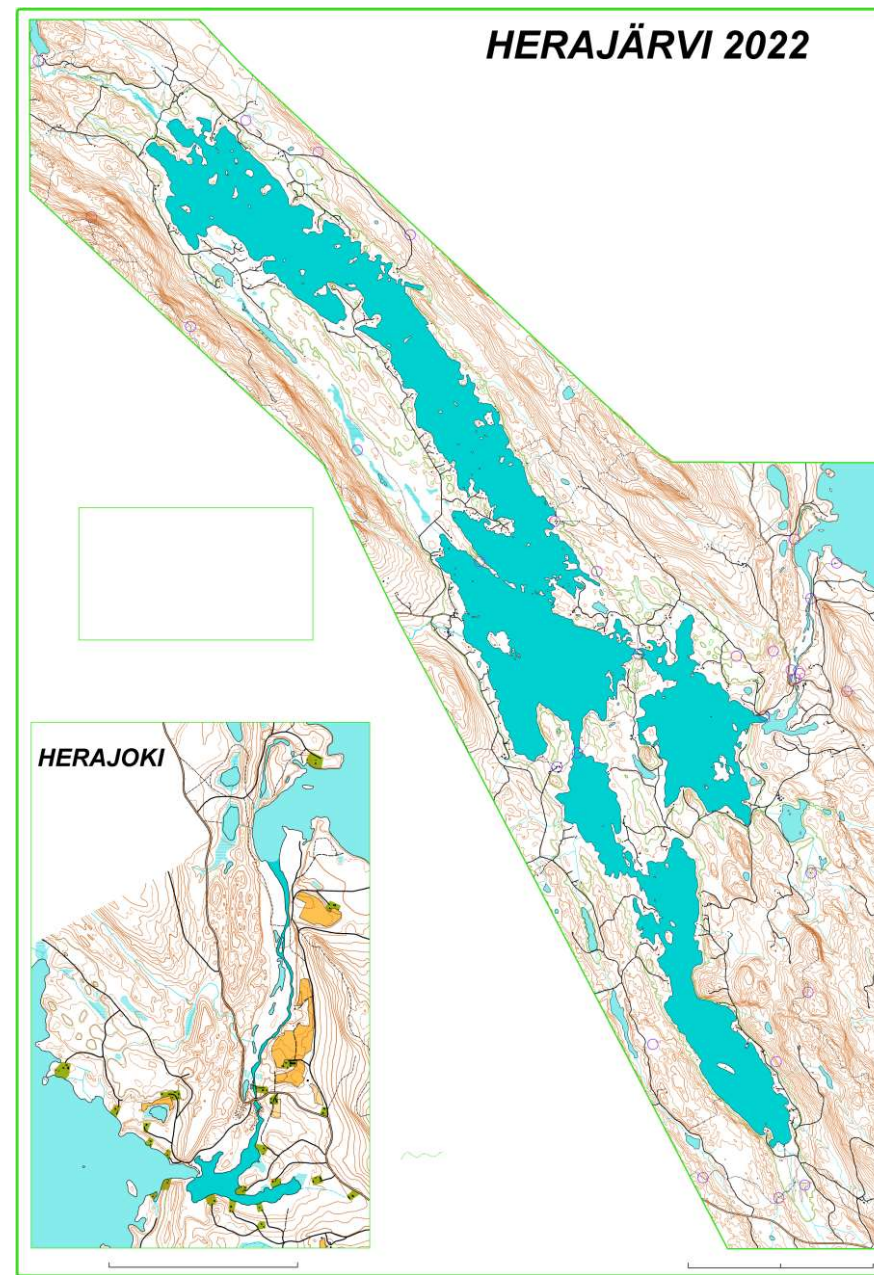
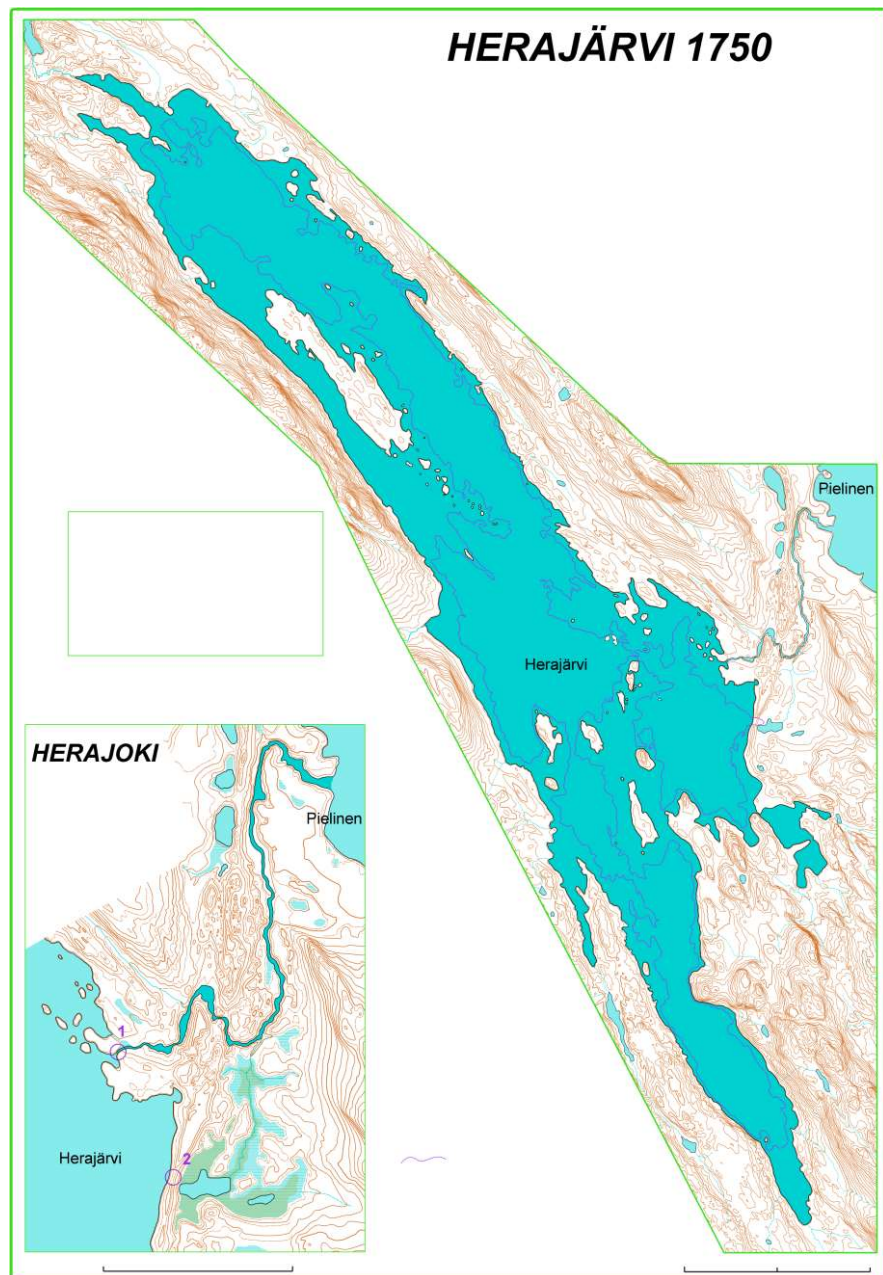
1860-luvulla arvioitiin suoritettuja järvenlaskuja. Niistä 20 % todettiin onnistuneiksi. Noin 40 % hankkeista oli onnistunut edes siten, että kustannukset saatiin katettua. Entäpä ne loput 60 %?

Pohjois-Karjalan järvenlaskut 1750-1900

- **Vuokonjärvi, Juuka**
- Korisevanlampi, Lieksa
- Joutenjärvi, Lieksa
- Lehtolampi, Juuka
- **Sorveusjärvi, Juuka**
- Kuhnustanjärvi, Juuka
- **Höytiäinen, Kon+Ju+Po**
- Nisäjärvi, Polvijärvi
- Viitalampi, Polvijärvi
- **Herajärvi, Kon+Lie+Eno**
- Kalajärvi, Kaavi
- Suolampi, Kaavi
- Sätöslampi, Kuusjärvi
- Laavuslampi, Kuusjärvi
- **Viinijärvi, Oku+Lip+Po**
- Iso Reuhka, Polvijärvi
- Jakojärvi, Eno
- **Alimmainen Sarvinki, Eno**
- Keskimmäinen Sarvinki, Eno
- Elinlampi, Ilomantsi
- Haukilampi, Ilom+Tuus
- Likolampi, Kontiolahti
- **Jukajärvi, Kiihtelysvaara**
- Kontiolampi, Joensuu
- Lehmonlampi, Kontiolahti
- Kastelampi, Kiihtelysvaara
- Kuusijärvi, Liperi
- **Kuorinka, Liperi**
- Käsämänlampi, Liperi
- Särkijärvi, Liperi
- **Kokonlampi, Liperi**
- Härkinlampi, Liperi
- Sulkama, Liperi
- Sysmäjärvi, Kuusjärvi
- Riihilampi, Liperi
- Tutjunlampi, Liperi
- Rajakanlampi, Pyhäselkä
- **Sintso, Pyhäselkä**
- Hammasjärvi, Pyhäselkä
- Nivanlampi, Pyhäselkä
- **Kannusjärvi, Toh+Kii+Pyh**
- Raatelampi, Kiihtelysvaara
- **Loitimo, Kii+Tuus**
- Sääperi, Värtsilä
- Kiesjärvi, Rääkkylä
- Heinälampi, Rääkkylä
- Kivilampi, Rääkkylä
- **Tohmajärvi, Tohmajärvi**
- Levälampi, Tohmajärvi
- Pitkälampi, Tohmajärvi
- **Kiteenjärvi, Kitee**
- Suksilampi, Tohmajärvi
- Haukilampi, Tohmajärvi
- Suuri-Syvä, Värtsilä
- Matala, Värtsilä
- Uudenkylänlampi, Värtsilä
- **Pälkjärvi, Pälkjärvi**
- Hyypii, Kitee
- Pitkälampi, Kitee
- **Säynejärvi, Kitee**
- Lapatonlampi, Kitee
- **Juurikkajärvi, Kitee**
- **Pyhäjärvi, Kitee+Kesäl**
- Kuolemanlampi, Kesälahti
- Eikä siinä liene kaikkia

Herajärven lasku

Lauri Nuutinen, mies joka tapasi kuninkaan

- Nuutinen jatkoi käräjöimistä nesterinsaarelaisia vastaan vielä ikämiehenäkin
- Hän matkusti jopa kaksikin kertaa Tukholmaan saakka itsensä kuninkaan Aadolf Fredrikin puheille
- Lopulta kuningas myönsi vuonna 1756 Nuutiselle 50 vuoden verovapauden maihinsa sekä 1000 riikintaalerin palkinnon
- Enon pitäjäseura sekä Sarvinki-Pirttivaaran nuorisoseura pystyttivät Lauri Nuutiselle muistomerkin nuorisoseurantalon pihamaalle vuonna 1976

*Onko kukaan muu yksittäinen
suomalainen henkilö saanut omin
käsin aikaan yhtä merkittävää,
pysyvää asiaa maan historiassa kuin
Lauri Nuutinen?*

Lähteet

- Ismo Björn: Suur-Ilomantsin historia
- Terho Hassinen: Jakojärveltä Pohjan kylälle – historiasta nykypäivään
- Maanmittauslaitoksen Karttapaiikka / Maastotietokanta, ilmakuvat, kiinteistörajat, korkeusvarjoste
- Paikkatietoikkuna / Vanhat ilmakuvat
- Muinaismuistorekisteri
- Museoviraston Finna / Vanhat valokuvat
- Maastokäynnit / Jussi Silvennoinen